

nišičius (Seulas) kalbėjo apie indoeuropiečių vokalizmo sistemos eurazišką pobūdį.

Konferencijos dalyviai ne tik skaitė pranešimus, intensyviai diskutavo, tačiau galėjo susipažinti ir su Novi Sadu, pasi-

gėrėti prie universiteto tekančio Dunojaus ir apylinkių vaizdais. Buvo progos aplankyti ir Serbijos sostinę Belgradą.

Dovilė TAMULAITIENĖ

[dovile.kriugiskyte@flf.stud.vu.lt]

PROFESORIAUS ALEKSO GIRDENIO ATMINIMO KONFERENCIJA

„Mes turime gyventi ir dirbti taip, kad ir mūsų duonos darbas, ir laisvalaikio hobis būtų mokslas ir tik mokslas, kad didžiausią mūsų kasdieninių rūpesčių dalį sudarytų ne buitiniai, o moksliniai rūpesčiai“.

A. Girdenis

2012 m. spalio 18–20 d. Vilniaus universiteto Filologijos fakultete įvyko profesoriui Aleksui Girdeniui paminėti skirta konferencija. Į ją atvyko gausus fonologų ir akcentologų būrys iš Lietuvos, Latvijos ir Rusijos – daugumą mokslininkų galima vadinti Profesoriaus mokiniais, jo išugdytos Lietuvos fonologijos mokyklos atstovais. Per tris dienas perskaityta 30 pranešimų: gilintasi į fonologijos ir dialektologijos problemas, supažindinta su naujausiais lietuvių ir latvių kalbų eksperimentinės fonetikos tyrimais, spręsti diachroninės ir sinchroninės akcentologijos klausimai.

Plenarinis posėdis spalio 18 dieną pradėtas tylos minute pagerbiant prieš metus išėjusį Mokytoją. Po to į konferencijos dalyvius kreipėsi Filologijos fakulteto dekanas doc. Antanas Sme-

tona, Baltistikos katedros vedėjas doc. Jurgis Pakerys ir prof. Birutė Jasiūnaitė.

Plenariniame posėdyje pranešimus perskaitė šeši mokslininkai. Zigmąs Zinkevičius (Lietuvių kalbos institutas) svarstė kuršių kalbos poveikį žemaičių tarmei, prisiminė mokslines diskusijas su A. Girdeniu, drauge nuveiktus darbus. „Nors mudviejų požiūriai gana dažnai nesutapdavo, abu buvome tolerantiški vienas kito nuomonei“, – prisiminė pranešėjas. Profesorių jis apibūdino kaip savikritišką asmenybę, gebančią, atsiradus argumentų, pakeisti mokslinius įsitikinimus. Kituose posėdžio pranešimuose dėmesys sutelktas į dialektologijos, akcentologijos ir eksperimentinės fonetikos problemas. Lidija Leikuma (Latvijos universitetas) apibūdino dabartinę latgalių tarmės situaciją, aptarė latgalių rašybos principus ir palygino juos su pritaikytais žemaičių tarmei, pristatė latgalių tarme išleistus leidinius. Antanas Pakerys (Lietuvos edukologijos universitetas) analizavo dvikamienių moterų vardų kirčiavimo polinkius realioje vartosenoje. Nors žodynai tokius vardus kaip *Gintautė*, *Alvydė* siūlo kirčiuoti kaip atitinkamus vyrų vardus – pastoviai, jie dažniau kirčiuojami pagal antrąją kirčiuotę. Pranešėjas nurodė galimas tokio

kirčiavimo priežastis. Dacė Markus (Rygos pedagogikos ir švietimo vadybos akademija) ir Solveiga Č e i r a n ė (Rygos Stradinio universitetas) supažindino su palatalinių *k* ir *g* artikuliacijos ypatumais vaikų ir suaugusiųjų kalboje, motyvavo šių priebalsių pakaitų atsiradimą. Juozas Pabrėža (Šiaulių universitetas) kėlė klausimą dėl pasakymų *žemaičių kalba* ir *žemaičių tarmė* santykio. Pranešėjo manymu, *žemaičių tarmė* reikalingas tik „grynajame“ moksle, o kituose kontekstuose abu pasakymai gali funkcionuoti sinonimiškai. Paskutinis plenarinio posėdžio pranešimas, kurį parengė Juris Grigorjevas (LU Latvių kalbos institutas), buvo skirtas latvių priebalsių problemoms. Mokslininkas aptarė skardžiųjų priebalsių grupavimo akustinėje erdvėje galimybes, F2 lokusų ir artikuliacijos vietos atitiktį.

Po plenarinio posėdžio aplankyta Profesoriaus A. Girdenio poilsio vieta Antakalnio kapinėse.

Antrąją konferencijos dieną, spalio 19-ąją, dirbo dvi sekcijos. Pirmojoje gvildintos teorinės fonologijos, morfonologijos bei akcentologijos temos, antrojoje nagrinėti dialektologijos, eksperimentinės fonetikos, tarties ir ritmikos dalykai.

Pirmojoje sekcijoje keturi pranešimai buvo skirti teoriniams klausimams. Aleksejus Andronovas (Sankt Peterburgo valstybinis universitetas) kalbėjo apie fonologinių požymių pasirinkimo kriterijus. Pranešėjo nuomone, sintagminiai (integraliniai) fonemų požymiai yra tokie pat svarbūs, kaip ir diferenciniai (distinktyviniai). Nustatant fone-

mas, fonologams derėtų remtis abiejų rūšių požymiais, arba, tiksliau sakant, laikyti juos bendresnio – fonologinio požymio dviem skirtingais aspektais. Bonifacas Stundžia (Vilniaus universitetas) apžvelgė dominacijos sampratą įvairių kalbininkų darbuose, aptarė dominacijos rūšis bei jų klasifikacijos galimybes. Olegas Poliakovas (Vilniaus universitetas) priminė tris svarbias A. Girdenio iškeltas akcentologijos idėjas. Pirmoji – dėl baltų–slavų priegaidžių raidos. A. Girdenio darbai, pranešėjo teigimu, padėjo įrodyti, kad Chr. Stango išvada dėl baltų–slavų priegaidžių pasikeitimo lietuvių kalboje negali būti teisinga, nes žemaičių lauztinė priegaidė tiesiogiai galėjusi atsirasti tik iš tvirtapradės priegaidės. Kitos dvi idėjos, pasak Poliakovo, dar laukia išsamesnių tyrimų: reikėtų palyginti žemaičių tarmės ir latvių kalbos lauztinę priegaidę su danų kalbos tonema *stod*, taip pat ištirti kalbose pasitaikančias gramatines homonimines formas, pvz., rusų *идёт солдат* (n. sg.) ir *много солдат* (g. pl.). Vytautas Rinkevičius (Vilniaus universitetas) svarstė keletą istorinės baltų ir slavų akcentologijos klausimų: vardažodžių priesagų kirčio susiformavimo teoriją, dvejojo akūto ir cirkumflekso egzistavimą lietuvių kalbos tarmėse, žemaitiškojo kirčio atitraukimo ir baltų–slavų kalbų mobiliojo kirčio paradigmos susiformavimo paralelę ir kt.

Pranešėjai gilinosi ir į konkrečias baltų kalbų priegaidžių problemas. Anna Daugavet (Sankt Peterburgo valstybinis universitetas) teigė, kad latvių ir lietuvių kalbų priegaidės šiuolaikinių fonologų generatyvistų darbuose daugiau-

sia aprašomos „autosegmentiškai“, t. y. žodis vaizduojamas kaip susidedantis iš mažiausiai dviejų „aukštų“, kurie daugmaž atitinka tradicinėje fonologijoje vartojamas segmentinių ir supersegmentinių elementų sąvokas. Tačiau tarp šių „aukštų“ įsiterpiąs dar morų „aukštas“, kurio samprata tradicinėje baltų kalbotyroje nėra aiški. Pranešėja pastebėjo, kad generatyvistai, kalbėdami apie baltų kalbų priegaides, dažnai remiasi senstelėjusiais tyrimais, todėl reikėtų spausdinti kuo daugiau darbų anglų kalba. Du pranešimai buvo skirti lietuvių tarmių priegaidėms. Rima Bakšienė (Lietuvių kalbos institutas) apžvelgė marijampoliškių šnektos monoftongų priegaidžių instrumentinį tyrimą ir konstatavo, kad universaliausiu šios šnektos priegaidžių požymiu galima laikyti balsių kiekybę. Atkreiptas dėmesys, kad monoftongų priegaidžių supanašėjimas labiau pastebimas pietinėje kauniškių dalyje, čia jos ne visada skiriamos. Jolita Urbanavičienė (Lietuvių kalbos institutas) pristatė rytų aukštaičių vilniškių dvigarsių priegaidžių audicinio tyrimo rezultatus, kurie parodė, kad dvigarsių priegaidės tirtuose arealuose nėra niveliuojamos ir, palyginti su monoftongų priegaidėmis, yra skiriamos geriau. Lietuvių dialektologijos klausimus gvildeno dvi pranešėjos iš Lietuvos edukologijos universiteto. Regina Rinkauskienė teigė, kad pietinėse rytų aukštaičių uteniškių šnektose nebeišlaikomas prieškirtinių balsių ilgumas – tariama, pvz., *babù.tæ.*, o ne *ba.bútæ.*, todėl darosi sunku atskirti šias šnektas nuo širvintiškių. Daiva Vaišnienė nagrinėjo šiaurės žemaičių patar-

mės priešdėlinių veiksmažodžių kirčiavimo ypatumus.

Antrosios sekcijos darbą pradėjo Edmundas Trumpa (Daugpilio ir Latvijos universitetai). Jis kalbėjo apie ekspedicijas, kurių metu buvo patikslinta Latvijos sėliškųjų ir latgališkųjų patarmių riba, pristatė dirbant taikytą metodiką. Akcentuota, kad kalbinės šnektų ribos per laiką pasikeičia nedaug, kad arealiniuose tyrimuose labai svarbios yra kultūrinės-istorinės izoglosos. Trys pranešimai buvo skirti eksperimentinės fonetikos problemoms. Rytis Ambrazevičius (Kauno technologijos universitetas) ir Asta Leskauskaitė (Lietuvių kalbos institutas) analizavo pučiamųjų priebalsių akustinius požymius. Nustatyta, kad minkštieji ir kietieji priebalsiai patikimai skiriasi F2 lokuso reikšmėmis, o papildomas distinktyvinis požymis yra frikacijos spektro parametrų duomenys. Jurgita Jaroslaviėnė (Lietuvių kalbos institutas) supažindino su nosinių priebalsių ir gretųjų esančių balsių spektrų tyrimo rezultatais. Regina Kliukienė (Vilniaus universitetas) aptarė duomenis, kuriuos gavo atlikusi eksperimentą, skirtą bendrinės kalbos žemutinių prigimtinio ir padėtinio ilgumo balsių opozicijai patvirtinti arba paneigti. Teigta, kad apie griežtą opoziciją kalbėti sunku, nes trukmės ir kokybės skirtumai statistiškai reikšmingi vos pusei tirtųjų segmentų. Asta Kazlauskienė (Vytauto Didžiojo universitetas) perskaitė pranešimą apie užsienio lingvistų ritmo tyrėjų darbus ir supažindino su atlikto ritmiškumo tyrimo rezultatais. Eksperimentu mėginta nustatyti, į kurią kalbų grupę – toninio

ar skiemeninio ritmo – patenka lietuvių kalba.

Lina Murinienė (Lietuvos edukologijos universitetas) iškėlė tarptautinių žodžių, turinčių *i + e* hiatą tarties problemą, pasiūlė jos sprendimo būdus. Trys pranešėjos analizavo tarmių faktus. Zofija Babickienė (Mykolo Romerio universitetas) nurodė regresyvinės balsių asimiliacijos, kuri pasireiškia centrinėse šiaurės žemaičių kretingiškių šnektose, ypatumus. Rūta Kazlauskaitė (Šiaulių universitetas) apžvelgė ir fonologiniu aspektu įvertino Aleksandro Žirgolio diplominiame darbe „Surviliškio tarmė“ (1939) aprašytus balsius. Birutė Jasiūnaitė (Vilniaus universitetas) aptarė dvibalsių *ai, ei* monoftongizacijos aplinkybes (remtasi pavyzdžiais, užfiksuotais Girdenio parengtuose „žemaičių dzūkų“ tekstuose).

Antrosios konferencijos dienos vakare pasidalyta prisiminimais apie Profesorių Aleksą Girdenį, klausytasi jo sūnaus Povilo atliekamos dainuojamosios poezijos.

Trečiąją konferencijos darbo dieną, spalio 20-ąją, buvo perskaityti šeši pranešimai – penki iš jų nagrinėjo latvių ir lietuvių kalbų fonologijos ir fonetikos klausimus. Dzintra Šulcė (Liepojos universitetas) supažindino su latvių kalbos fonologijos terminų kūrimo istorija. Ilzė Auzinia (LU Matematikos ir informatikos institutas) apžvelgė intonacijos tipus, būdingus spontaninei latvių kalbai. Apie intonacijos dalykus taip pat kalbėjo Nijolė Linkevičienė (Vilniaus universitetas): aptarė intonacijos žymėjimo ypatumus A. Girdenio transkribuo-

tuose tekstuose, apibrėžė šiaurės žemaičių patarmėje dažniausiai intonuojamas kalbos dalis ir pristatė atliktą kokybinį kadencinių ir antikadencinių sintagmų tyrimą. Genovaitė Kačiuškienė (Šiaulių universitetas) ir Irena Kruopienė (Lietuvos muzikos ir teatro akademija) ištyrė studentų lituanistų ir būsimųjų aktorijų požiūrį į tarmes, tarminį kalbėjimą ir pateikė tyrimo rezultatus. Kazimieras Garšva (Lietuvių kalbos institutas) apibendrina Lietuvos fonologijos mokyklos laimėjimus ir problemas. Paskutinį pranešimą perskaitė Mindaugas Strockis (Vilniaus universitetas). Informuota apie VU Skaitmeninės filologijos centro bazėje *Thesaurus Latino–Lithuanicus* skelbiamus žodynus, paaiškinti paieškos principai, aptartos lietuvių kalbos žodynų tezauro sukūrimo galimybės.

Pranešimų tezės išleistos atskira knygele* ir paskelbtos VU Baltistikos katedros internetinėje svetainėje. Konferencijos pranešimų pagrindu parengti straipsniai bus spausdinami „Baltisticoje“:

Rima BAKŠIENĖ

[rima.baceviciute@lki.lt]

Rūta KAZLAUSKAITĖ

[kazlauskaite@takas.lt]

* Birutė Jasiūnaitė, Vytautas Rinkevičius (red.), *Profesoriaus Alekso Girdenio (1936–2011) atminimo konferencija. Vilniaus universitetas, 2012 m. spalio 18–20 d. Pranešimų tezės*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 72 p.